

ПРОБЛЕМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку України провідним завданням виробників і вчених хлібопекарської галузі є забезпечення населення продукцією в асортименті, кількості та якості її, які б відповідали смакам, традиціям, національним особливостям, причому з урахуванням складу жителів і стану їхнього здоров'я в кожному регіоні. Практична реалізація цього завдання в Україні в поточному періоді здійснюється переважно господарюючими суб'єктами ринкового середовища, де головним сектором є акціонерні товариства, що сформувалися внаслідок приватизації державних підприємств — хлібозаводів і хлібокомбінатів.

У функціонуванні ринку хліба в регіонах України тенденція стабільної і поступальної трансформації в ринковий механізм господарювання започаткувалася у післяінфляційний період з 1997 року і продовжується нині. Це спостерігається при аналізі індексу цін виробників на хліб і хлібобулочні вироби та динаміки виробництва в цьому інтервалі часу. Так, індекси цін виробників хлібопекарської промисловості, розраховані порівнянням цін грудня місяця кожного наступного року до грудня попереднього року (%), у 1997–2000 роках склали такий динамічний ряд: 100,1; 100,4; 112,5; 159,0. Тут спостерігається інтенсивне зростання індексу цін у 1999–2000 роках, що було зумовлене кон'юнктурою на ринках зерна і борошна, а також підвищенням цін на такі важливі сировинні компоненти хлібобулочного виробництва, як яйця, дріжджі, олія рослинна. У цьому періоді виробництво і пропозиція на ринку хліба зазнали коливань. У загальній же тенденції в 1999 і 2000 роках спостерігаються позитивні зміни в зростанні обсягів виробництва. Так, підприємства різних форм власності та господарювання у 1999 і 2000 роках було вироблено відповідно 2 145 233 і 2 183 152 тонн. Темп зростання виробництва хлібобулочної продукції становить 101,77%. Частка хлібозаводів і хлібокомбінатів у загальному обсязі виробництва у 1999 році становила 93,87%, а в 2000 році — 94,09%. Отже, пропозиція на ринку хліба, враховуючи позитивні зміни в 2001 році, характеризується зростанням виробництва хлібобулочної продукції в загальному обсязі, незважаючи на наявність адміністративного регулювання цін на хліб. Регулювання цін становить понад 80% у загальному обсязі виробництва хлібопекарської продукції.

Перспективний розвиток ринку хлібобулочних виробів та економіка підприємств хлібопекарської промисловості потребують вирішення ряду практичних проблем науковими методами. Так, проведене дослідження кон'юнктури ринку хліба в Київському регіоні дає підстави для виділення таких еволюційних етапів. Перший — трансформаційний етап післяприватизаційних економічних перетворень характеризувався випуском продукції хлібопекарського виробництва у мінімально необхідних обсязі та асортименті хлібобулочних виробів. Цей етап належить до кризового періоду економічного розвитку України з інтенсивними інфляційними процесами. Другий етап — це повне задоволення потреб масового споживача з низькими та середніми доходами відповідно до національних традицій. Аналіз показує, що сучасний стан ринку хліба в Київському регіоні майже повністю відповідає другому етапу розвитку. Пропозиція на ринку хліба характеризується таки-

ми кількісними показниками: річний випуск хлібобулочних виробів починаючи з 2000 року зростає і становить у середньому понад 950 тонн; асортимент продукції збільшено порівнянно з традиційним більш як на сто нових видів хлібобулочних виробів і більше ніж на п'ятдесят видів кондитерських виробів.

У перспективному, ефективнішому розвитку галузі, на нашу думку, має бути третій, еволюційний етап — етап техніко-технологічного та економічного прогресу. Цей етап має характеризуватись максимальним задоволенням потреб споживачів, структурованих за рівнем добробуту, а саме: бідні прошарки населення, середній клас та населення з досить високим рівнем доходів.

Вивчення зарубіжного досвіду, наукових досліджень вітчизняних вчених і вчених Росії виявило пріоритетні напрями розвитку хлібопекарської промисловості в перспективі. Так, галузі треба буде зосередитись на подальшому розширенні асортименту продукції, підвищенні її якості та поживної корисності. Першочерговими є такі наукові та практичні розробки:

- 1) розроблення раціонального асортименту продукції для конкретних регіональних ринків з урахуванням екологічних, демографічних та інших особливостей;
- 2) розроблення асортименту дієтичних хлібобулочних виробів для профілактичного і лікувального харчування.

Створення великого асортименту хлібобулочних виробів для профілактичного харчування з метою зниження ризику захворювань особливо актуальне для Київського регіону з його екологічними проблемами. У зв'язку з цим вчені рекомендують розробку виробів для різних вікових груп: з кальцієм, вітамінами, вітамінно-мінеральними препаратами, збагачену білковими добавками, пшеничними зародками пшениці для дітей; з харчовими волокнами — з висівками; з борошна суцільномеленого зерна — для споживачів середнього і похилого віку; з пониженою калорійністю — для споживачів, професії яких не пов'язані з великим фізичним навантаженням, тощо.

Щоб трансформація другого етапу розвитку ринку хліба у третій була своєчасною та ефективною, хлібопекарській галузі треба мати відповідні економічні передумови. Теоретично такі передумови створюються ринковим механізмом господарювання підприємницьких структур у конкурентному ринковому середовищі. Головними категоріями ринкового механізму, що стимулюють розвиток підприємницьких структур, є попит, пропозиція і ринкова ціна товару. Наукове дослідження показало, що у функціонуванні хлібопекарських підприємств Київського регіону існують проблеми щодо практичної реалізації засад ринкового механізму. Проблеми пов'язані насамперед з наявністю державного регулювання ціноутворювальних факторів на продукцію хлібопекарського виробництва. Це суперечить вимогам ринкової саморегуляції діяльності підприємства, що потребує наявності конкурентного товарного виробництва, вільного ціноутворення і вільного формування доходів.

У хлібопекарському виробництві Київського регіону діє суб'єктивне регулювання цін, що здійснюється завдяки цілеспрямованим заходам з боку державних органів влади з метою захисту інтересів окремих соціальних груп. Основою чинної методики адміністративного регулювання цін на хліб є жорстке нормування окремих співвідношень

у межах цінової структури (матеріальних витрат, рентабельності). Таке регулювання не досить обґрунтоване. Нині механізм регулювання ціни пов'язується з першоосновою — цінами на зерно, але прямого зв'язку між ними немає. Відомо, що рентабельність виробництва зерна залежить насамперед від урожайності, попиту та пропозиції на ринку зерна. Собівартість же хліба залежить не тільки від сорту використаного борошна, його якості, асортименту, а й від затрат підприємства на паливо, електроенергію, воду, транспортні послуги тощо, що в загальній структурі витрат становить понад 40 %. Зважаючи на те що ціна на хліб є важливим соціальним фактором і підлягає регулюванню, треба удосконалити методику регулювання, щоб уникнути накопичення проблем, пов'язаних із збитковістю виробництва традиційних видів хлібопродукції та ускладненням функціонування внутрішньогосподарського механізму хлібопекарських підприємств у ринковому середовищі.

Внутрішньогосподарський механізм у ринкових умовах ґрунтується на комерційному розрахунку, який стимулює зростання прибутковості діяльності підприємства, можливості його самофінансування та стратегічного саморозвитку. Отже, виникає суперечність між внутрішньогосподарським економічним механізмом і механізмом державного регулювання, що унеможлиблює реалізацію комерційного розрахунку як методу господарювання підприємницької структури.

Зміст (засади) комерційного розрахунку як економічного механізму підприємницької діяльності:

1. Відокремленість основного та оборотного капіталів суб'єктів господарської діяльності на правах володіння, використання, розпорядження.

2. Поточне і стратегічне самопланування виробничо-комерційної діяльності підприємства.

3. Прибутковість (рентабельність) діяльності суб'єкта господарювання.

4. Максимальна матеріальна зацікавленість власників і найманих працівників в ефективному господарюванні через систему оплати праці та участі в прибутку.

5. Господарська відповідальність за фінансове становище підприємства: стабільне, депресію, банкрутство.

Із змісту видно, що комерційний розрахунок має свій, характерний для нього механізм дії і розвитку. Він є системою саморозвитку і самовідтворення, що характеризується самоплануванням, самофінансуванням, самокупністю, самоконтролем, самоуправлінням. Тому в міру трансформації в ринкову економіку і відповідного впро-

вадження засад комерційного розрахунку підприємства отримують дійсні права, що забезпечують повну самостійність їх, чітко окреслену законодавчими актами. Вони встановлюють загальні правила господарювання та етику господарської поведінки.

Якщо ринковий механізм досконалий, то комерційний розрахунок є атрибутом виробництва, тому що іншого методу ведення господарства для підприємницьких структур немає. У разі функціонування комерційного розрахунку його основні засади реалізуються як єдиний комплекс, що забезпечує гармонізацію інтересів усіх учасників ринкових відносин, пов'язаних з підприємницькою діяльністю конкретного суб'єкта господарювання.

Висновки. Чинний економічний механізм у хлібопекарському виробництві не забезпечує перспективного розвитку галузі. Необхідний і достатній рівень фінансово-економічного забезпечення техніко-технологічної перебудови на засадах самофінансування можливий на підприємстві із збалансованою виробничою програмою, що забезпечує прибуткову діяльність і стійке фінансове становище. У зв'язку з цим, враховуючи специфіку галузі, пов'язану з необхідністю державного регулювання, та засади комерційного розрахунку в економічному механізмі господарської діяльності підприємств, науковою проблемою стратегічного характеру є розроблення механізму гармонізації державного регулювання з внутрішньогосподарським економічним механізмом діяльності підприємств. Це означає, що існуючі протиріччя між ними можна розв'язати через наукове обґрунтування економічних засад гармонізації інтересів держави, ринку хліба і виробників — підприємств хлібопекарської промисловості, які разом здатні формувати раціональну і динамічну кон'юнктуру ринку (попит, пропозицію і ціни).

ЛІТЕРАТУРА

1. Горфинкль В.Я. Экономика предприятия: Учебн. — М.: ЮНИТИ, 2000. — 742 с.
2. Роберт Пиндайк, Даниэль Рубинфельд. Микроэкономика. — М.: Экономика, Дело, 1992. — 510 с.
3. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Відп. ред. С.В. Мочерний та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2000. — 840 с.
4. Статистичний щорічник України. — К.: Держкомстат України, 2000. — 345 с.

Надійшла до редколегії 11.03.02 р.